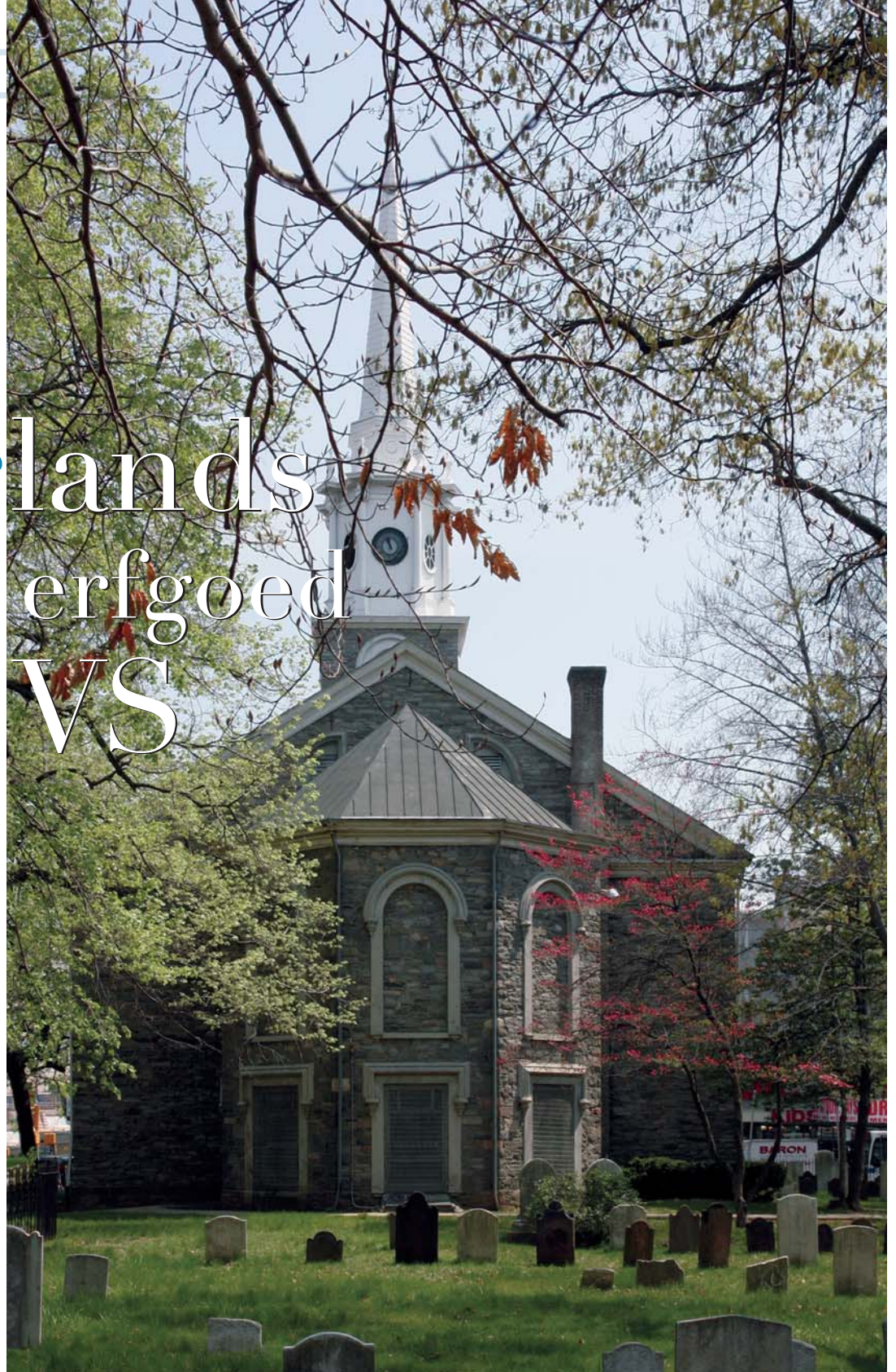


LEON BOKFUNERAIR DESKUNDIGE VOOR
BUREAU FUNERAIRE ADVIEZEN**JUDITH TOEBAST**SPECIALIST LANDELIJKE BOUWKUNST
RIJKSDIENST VOOR HET CULTUREEL
ERFGOED

Nederlands cultureel erfgoed in de VS

Vanaf 1609 is Nederland onlosmakelijk verbonden met de Verenigde Staten van Amerika. In dat jaar voer Hudson voor de Nederlandse VOC de rivier op die later zijn naam kreeg. Die rivier zou ook de levensader worden voor de handelaars en kolonisten die daarna deze streken zouden gaan bevolken. In het dal van de Hudson waren dat vooral uit Nederland afkomstige pioniers. Uit Nederland dient ruim genomen te worden omdat veel kolonisten jaren eerder al uit Westfalen, Frankrijk of Scandinavië naar Nederland waren gekomen. Meer naar het oosten en ook naar het zuiden waren de Engelsen aanwezig. In 1625 werd een begin gemaakt met fort Nieuw-Amsterdam. Bij dat fort werden ook huizen gebouwd voor personeel, handelaars en andere bewoners. Dit vormde de start voor wat later New York zou worden. Ook verderop langs de Hudson kwamen forten en dorpen tot stand waar Nederlanders hun stempel drukten op de omgeving. Hoewel de Engelsen het gebied in 1664 innamen bleef de Nederlandse aanwezigheid nog lang zichtbaar, zelfs tot vandaag de dag. Twee facetten daarvan worden nader belicht: kerkhoven en zogenaamde Dutch barns, schuren die naar Nederlandse bouwwijze werden opgezet.



1 - KERK EN KERKHOF VAN FLATBUSH, MIDDEN IN DE DRUKKE WIJKEN VAN BROOKLYN IS NU EEN KLEINE GROENE ENCLAVE. FOTO LEON BOK

Waar mensen leven, is de dood dichtbij

In geschiedenisboeken gaan de beschreven personen dood en dat is het. Er wordt letterlijk een punt achter hun leven gezet. De geschiedenis van Nieuw-Amsterdam vertelt over de kolonisten, de handelaars, hun leiders en de indianen. Velen keerden terug naar Nederland, gewoonweg omdat hun contract er op zat of omdat het niet lukte met het verwer-

ven van de gedroomde rijkdommen. Maar vanaf het begin stierven ook mensen in Nieuw-Amsterdam. Een bekend verhaal is dat van dominee Jonas Michaelius en zijn vrouw. Zij blijkt bij vertrek uit Nederland zwanger en zeven weken na aankomst in het nieuwe land overlijdt ze. Het is dan april 1628. Over hoe of waar zij begraven werd, valt niets te vinden. Zij moet wel begraven zijn op de eerste begraaf-



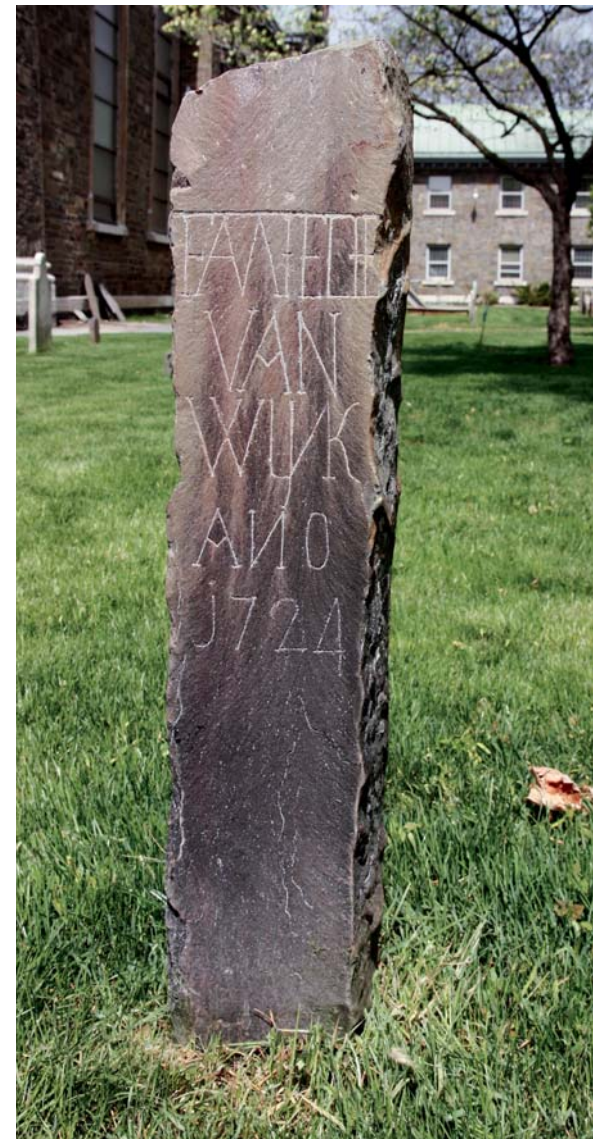
2 – TEKSTPLAAT BOVEN DE GRAFKELDER VAN PETER STUYVESANT. STUYVESANT OVERLEED OP ZIJN BOUWERIJ OP 80-JARIGE LEEFTIJD.

3 – STÈLE VOOR PETER LEFFERTS OP HET KERKHOF VAN FLATBUSH.



4 – (UITERST RECHTS) EENVOUDIGE STÈLE VAN LOKALE NATUURSTEEN VOOR DE FAMILIE VAN WIJK UIT 1724 – OP HET KERKHOF VAN DE DUTCH CHURCH IN KINGSTON.

FOTO'S LEON BOK



plaats die New York kende en die op de oudste kaarten ook terug te vinden is. Dat is de zogenaamde 'old church yard' aan de Heerestraat (later hoek Morris Street en Broadway). Van dat eerste kerkhof van wat later New York City werd, is vandaag de dag niets meer terug te vinden. Dat geldt ook voor het nieuwe kerkhof dat buiten de wal langs de uitvalsweg naar de rest van Manhattan werd aangelegd en nog een aantal andere kerkhoven die destijds gesticht werden.

Hoewel het lijkt alsof de sporen van de Hollanders in en rond New York grondig zijn uitgewist, is dat allerminst het geval. Zo vinden we in Manhattan bij de St. Marks Church in the Bowery op de hoek van 2th Avenue en East 10th Avenue de grafkelder van Pieter Stuyvesant. Hij was de laatste kapitein-gouverneur van Nieuw-Nederland en als zodanig droeg hij in 1664 de kolonie over aan de Engelsen. Hij stierf in 1672 en werd begraven in de kapel die hij op zijn boerderij had

gebouwd. Deze kapel werd aan het eind van de 18de eeuw geschonken aan een kerkgemeenschap met de bedoeling een nieuwe kerk te bouwen. Dat is gebeurd en dat is ook de reden dat de grafkelder van Stuyvesant behouden is gebleven.

Ook buiten Manhattan is levendig bewijs aanwezig van de aanwezigheid van Nederlandse kolonisten. Daarvoor moet men wel naar plaatsen die ver van de geijkte toeristenlocaties liggen. In Brooklyn ligt bijvoorbeeld Flatbush, het Nederlandse Vlackebos gelegen bij het Midwout. Bij de kerk van de 'Reformed Protestant Dutch Church of Flatbush' ligt een kerkhof met vele grafmonumenten. Op één ervan lezen we:

Voorbeeldig in syn leven heeft hy de welvaart van Landt en Kerk bevorderd; en in zijn laatste Uren (die hy met lydsaamheyd heeft vervult) syn geest Godt aanbevolen in de hope van een salige Opstandinge.

Een tekst die je op begraafplaatsen in Nederland zou kunnen aantreffen. Maar deze ligt echter zo'n 6.000 kilometer verderop. Het betreft hier de stèle van Peter Lefferts die hier in 1791 begraven werd. Het dorp Flatbush ontstond in 1651 als dorp van Nederlandse kolonisten in de streek die Midwout werd genoemd. Toen de Engelsen het hier voor het zeggen kregen, veranderden de namen Vlackebos in Flatbush en Midwout werd de aanduiding voor een streek tussen Flatbush en Flatlands (voorheen Nieuw Amersfoort). De Nederlandse invloed bleef tot in de 19de eeuw merkbaar. Aan het eind van die eeuw overgroeide Brooklyn City het kleine dorp en werd het onderdeel van een miljoenenstad. Van het oude dorp rest alleen het kerkje (dat uit 1798 dateert) en het kerkhof. Daar staan nog veel typische 18de-eeuwse grafmonumenten in de chocoladebruine zandsteen die uit het nabije New Jersey werd gehaald. Hoewel deze steen slechte eigenschappen heeft, zijn veel stenen nog goed leesbaar. Teksten in het oud-



5 – BEGRAAFPLAATS VAN DE FAMILIE STAATS LANGS DE HUDSON, NOG STEEDS IN GEBRUIK. FOTO LEON BOK



6 – HET GEBIED VAN DE HUDSONVALLEI IN NIEUW-NEDERLAND ROND 1660.

TEKENING NAAR BRANDON RICHARDS

Nederlands en namen als Van der Veer, Suydam en Van Beuren laten goed de geschiedenis zien. Aan het eind van de 18de eeuw was het in veel delen van New York gedaan met de kerkdiensten in het Nederlands. Hoewel in familiekring nog tot ver in de 19de eeuw de eigen taal werd gesproken, verdrong het Engels in snel tempo het Nederlands. Die verandering is ook goed te zien op de begraafplaatsen. Op grafmonumenten van rond het begin van de 19de eeuw zijn nauwelijks nog Nederlandse teksten te vinden en daarna is het allemaal Engels. Wel zijn veel van de achternamen nog goed herkenbaar. Sommige namen werden op Engelse wijze uitgesproken en veranderden ook op schrift: Vanderbilt, Lawrence en Dewitt zijn slechts enkele voorbeelden.

Het is vanuit historisch perspectief jammer dat men in de 19de eeuw overging op het gebruik van marmer voor de grafmonumenten. Deze steensoort bleek weliswaar minder gevoelig voor breuk en schilfering maar niet voor verwerking door weer en wind. Veel grafteksten zijn dan ook nauwelijks meer te lezen. Eind 19de eeuw was het vaak gedaan met het

begraven op deze kerkhoven en week men uit naar nieuwe, grotere begraafplaatsen. Een voorbeeld van zo'n begraafplaats is Green-Wood Cemetery in Brooklyn. Bijna 300 ha. begraafplaats, aangelegd in 1838, waartussen de Nederlandse namen nauwelijks nog te herkennen zijn. Wel werden graven en grafmonumenten van verschillende gesloten kerkhoven hier naar toe over gebracht. Zo zijn hier de grafmonumenten te vinden van het oude kerkhof van Brooklyn. Waar ooit het kerkhof lag, is rond 1885 het warenhuis van Abraham & Straus gebouwd.

Ook buiten New York City, meer naar het Noorden zijn nog veel oude kerkhoven te vinden waar Nederlandse grafmonumenten voorkomen. Langs de Hudson, vaak een aantal kilometer van de rivier, stichtten de Nederlanders plaatsjes als Kipbergen, Wiltwyck, Beverwijck, Rijnvliet en Beekmansdorp. Meestal hebben die dorpjes nu een Engelse naam, maar op de kerkhoven verraden Nederlandse teksten de oudste geschiedenis. Zo vinden we in Kingston, dat ooit Wiltwyck heette, een kerk die in 1752 gebouwd werd

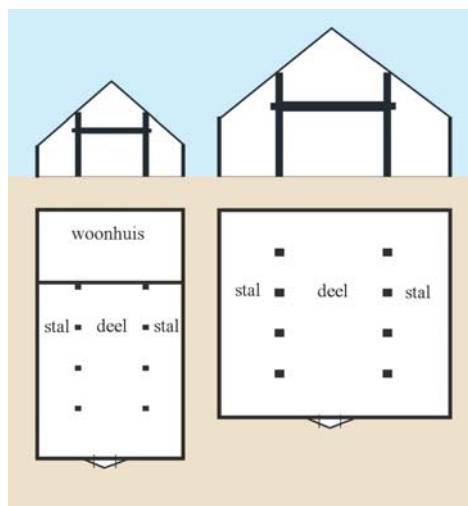
door Nederlandse families. Hun namen staan nog in de kerkmuur gegrift. Op het kerkhof staan oude grafmonumenten waaronder zelfs enkele vroeg 18de-eeuwse grafmonumenten. Deze zijn zeer rudimentair en tonen een duidelijk gebrek aan goede stenhouwers. Dat ze van Hollandse families zijn, blijkt bijvoorbeeld uit het opschrift 'Familie Van Wijk Ano 1724'. Verder komen hier namen voor als Swart, Smedes en Viele, waarvan sommige nog gewoon in het telefoonboek van Kingston te vinden zijn.

Staats is ook zo'n naam die te vinden is in en rond Albany, ooit Beverwijck geheten. De familie Staats bouwde rond 1680 een huis langs de Hudson, ten zuiden van Albany. Ze legden ook een eigen begraafplaats aan die tot op vandaag gebruikt wordt, net als het huis. Het gebied kende ooit ontelbaar veel van dergelijke familiebegraafplaatsen. Veel zijn verdwenen, overwoekerd of werden overgebracht naar andere begraafplaatsen.

De tocht van Hudson markeerde het begin van enkele decennia van Nederlandse kolonisatie die tot op vandaag sporen heeft achtergelaten in Amerika. Dat veel van die sporen zich juist manifesteren in de funeraire cultuur is nog niet helemaal duidelijk voor iedereen, maar daar zal wellicht in de komende tijd verandering in komen. Waar anders vind je tenslotte zoveel prachtige 18de-eeuwse grafmonumenten van gewone lieden van Nederlandse afkomst? Dat gegeven alleen al is de moeite waard om meer over te weten te komen. Het is wel aan de andere kant van de oceaan, maar als je over die kerkhoven loopt is het net of je thuis bent.

Dutch barns

Naast de familienamen, plaatsnamen en graven van Nederlandse kolonisten zijn ook nog tastbare zaken die refereren aan de tijd dat de Nederlanders zich vestigden in Nieuw-Nederland. De kolonisten brachten hun eigen bouwtradities en gebruiken mee. Deze tradities werden echter aangepast aan de omstandigheden zoals die in het nieuwe land werden aangetroffen. Dat betekende dat andere grondstoffen en materialen voorhanden waren dan in de gebieden waar deze migranten vandaan kwamen. De kolonisten bouwden in het nieuwe land nieuwe boerderijen. Van deze boerderijen resten nu nog de Dutch barns. Deze schuren vertonen opvallende overeenkomsten met de Nederlandse boerderijen. In een deel van Nederland, met name het oosten en midden van het land, bevinden zich historische boerderijen die zijn gebouwd als het zogenaamde hallehuistype. Hierbij verdeelt de gintconstructie het gebouw in drie beuken.



7 – EEN HALLEHUISBOERDERIJ IN HET OOSTEN VAN NEDERLAND. FOTO JUDITH TOEBAST

8 – EEN DUTCH BARN IN NIEUW-NEDERLAND. FOTO JUDITH TOEBAST

9 (LINKS) – RECHTS DE PLATTEGROND EN DOORSNEDE VAN EEN HALLEHUISBOERDERIJ IN NEDERLAND, LINKS DE PLATTEGROND EN DOORSNEDE VAN EEN DUTCH BARN IN NIEUW-NEDERLAND. DUIDELIJK ZICHTBAAR IS DAT DE DUTCH BARNS VEEL HOGER ZIJN EN DAT DE PLATTEGROND TEN OPZICHTE VAN DE NEDERLANDSE BOERDERIJ VEEL MEER EEN VIERKANTE VORM HEEFT. TEKENING MARIEKE LEEVERINK



10 – AAN DE TRACTOR IS ZICHTBAAR HOE GROOT EN HOOG DE GEBINTEN ZIJN. TER VERGELIJKING: IN EEN NEDERLANDSE HALLEHUISBOERDERIJ KAN DOORGAANS IN DE ZIJBEUK GEEN TRACTOR STAAN.

FOTO JUDITH TOEBAST

11 – DE MIDDENBEUK, DE DEEL, VAN EEN NEDERLANDSE BOERDERIJ.

FOTO JUDITH TOEBAST



De gebintconstructie bestaat uit twee stijlen en een horizontale ligger. In veel gevallen steekt deze horizontale ligger door de stijlen heen en wordt deze aan de achterzijde verankerd. In dat geval is sprake van een ankerbalkgebint. De schuren zoals deze worden aangetroffen in Nieuw-Nederland, de Dutch barns, zijn eveneens opgebouwd met een constructie van ankerbalkgebinten, waar ook de driebeukige indeling door ontstaat. Hierbij is echter gebruik gemaakt van materialen die ter plekke voor handen waren. En dat maakt het grote verschil met de Nederlandse boerderijen. Hout was in het nieuwe land op grote schaal voorradig en de afmetingen van het hout waren ten opzichte van Europees hout enorm. Op de fundering na zijn de schuren geheel in hout uitgevoerd. Zowel de constructie, het interieur als de gevelbekleding zijn van hout. Hout was niet alleen ruim voorhanden, de afmetingen van het hout waren veel groter dan het Europese hout. Dit heeft gevolgen gehad voor de ontwikkeling van de schuren in de Verenigde Staten. Door de grotere afmetingen van het hout zijn de gebinten vele malen groter uitgevoerd. Hierdoor zijn ook de afmetingen van de schuur anders. Bij de Nederlandse boerderijen is de vorm vaak rechthoekig, de Dutch barns hebben daarentegen vaak een plattegrond die bijna vierkant is.

Een ander opvallend verschil is, dat bij het hallehuistype in Nederland het woon- en werkgedeelte is gecombineerd onder één dak, terwijl bij de Dutch Barns geen enkele vorm van bewoning is aangetroffen. De woonhuizen bij de Dutch barns staan altijd los. De indeling van de barns heeft wel weer overeenkomsten met de indeling van de Nederlandse boerderijen. Veelal wordt in Nederland de grote middenbeuk gebruikt als werkvloer, de deel. In de zijbeuken bevinden zich de stallen voor het vee, die met hun koppen naar de deel staan. Hooi wordt opgeslagen op de zolder boven de deel. De grote deuren bevinden zich aan het einde van de deel in de kopgevel van de boerderij. Dit zien we ook bij de barns. Echter doordat er geen woongedeelte aan de Dutch barns toegevoegd is, bieden deze schuren de mogelijkheid om in beide kopgevels deuren te maken en de gehele middenbeuk van voor tot achter te gebruiken. Door deuren aan beide zijden te maken, kan door de schuur heen gereden worden.

De gevels van de Dutch barns zijn in hout uitgevoerd. Nederland kent ook gebieden waar houten gevels te vinden zijn, of in het verleden zijn toegepast. In veel gebieden in Nederland heeft men op den duur de houten gevels vervangen door duurzamere stenen

gevels. Waarschijnlijk door de haast onbeperkte hoeveelheid hout heeft dit proces in de Verenigde Staten niet plaats gevonden. Dit zijn enkele kenmerken en overeenkomsten met de Nederlandse bouwkunst. Ook in deze schuren zijn natuurlijk veranderingen aangebracht in de loop der tijd. De oudste schuren zullen meer overeenkomstige kenmerken hebben gehad dan de jongere schuren. Gebruik, ontwikkelingen in de landbouw, verbeterde inzichten, etc, zullen van invloed zijn geweest op de verbetering van de bedrijfsvoering of de bouw van de schuren. Ook de gebruiken en gewoonten van de Engelsen zullen invloed hebben gehad. Nader onderzoek zal meer informatie opleveren over het gebruik en de ontwikkeling van de schuren.

De Dutch Barns zijn vanaf de 17de eeuw gebouwd in de Verenigde Staten. Opvallend is dat de Engelsen in 1664 de macht in het gebied overnamen, maar dat de traditie van het bouwen van de schuren tot in de 19de eeuw is doorgegaan.

Onderzoek

Grote overeenkomst tussen de grafmonumenten en de Dutch Barns is de vindplaats, namelijk Nieuw-Nederland. Met name het gebied langs de Hudson, de plaats waar de Nederlanders zich vestigden in de 17de eeuw. Een andere overeenkomst is dat vanuit Nederland belangstelling is voor beide zaken. Leon Bok, voormalig funerair deskundige van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, heeft in 2009 onderzoek gedaan naar de ontwikkeling van Nederlandse begraafplaatsen en grafmonumenten in de VS. Zijn onderzoek, ondersteund door the Netherland-America Foundation (NAF), zal in ruimere zin aan bod komen op de website van de stichting Dodenakkers.nl. Net als voor de Dutch Barns, geldt ook voor de steenhouwtraditie dat die langer een Nederlands beeld kende, dan men tot nu toe aannam. Naar de wijze waarop de Nederlandse kolonisten omgingen met symbolen en motieven op hun grafstenen is nog maar sporadisch onderzoek gedaan. Dat die omgang anders was dan die van de Engelsen komt pas nu langzaam naar voren. Een systematische inventarisatie, zoals die voor de Dutch Barns, zou dan ook zeker voor de nog resterende Nederlandse grafmonumenten in de Verenigde Staten, geen slecht idee zijn.

Voor wat betreft de Dutch barns is Judith Toebast, specialist landelijke bouwkunst bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, betrokken bij het onderzoek naar deze schuren. Om er achter te komen hoeveel Dutch Barns er nog behouden zijn gebleven, is in 2005 van start gegaan met een inventarisatie



12 - DE STALINRICHTING IN DE ZIJBEUK VAN DE DUTCH BARN. DE MESTGOOT IS NOG AANWEZIG, MET DAARACHTER HET PAD OM DE MEST WEG TE KRUIEN. DIT IS EEN SITUATIE DIE IN NEDERLANDSE BOERDERIJEN OOK WERD AANGETROFFEN. FOTO JUDITH TOEBAST

en archiefonderzoek. Beide zijn in samenwerking met de voormalige Nederlandse Stichting Historisch Boerderij-Onderzoek (Marieke Leeveerink), de Amerikaanse Dutch Barn Preservation Society en de Hudson Valley Vernacular Architectural Society uitgevoerd. In het najaar van 2009 hebben deze inventarisatie en het archiefonderzoek een vervolg gekregen. In de eerste fase heeft het onderzoek plaats gevonden in de staten New York, New Jersey, Delaware, Connecticut, Massachusetts, Vermont en Pennsylvania. De tweede fase richt zich met name op New Jersey, Delaware en Long Island (New York). Doel van het onderzoek is om inzicht te krijgen in het gebruik en de ontwikkeling van de Dutch barns. Door de inventarisatie kunnen de regionale verschillen en de dichtheid van voorkomen van de schuren in kaart gebracht worden. De gegevens van de inventarisaties worden in een database gezet. Schuren worden opgemeten en belangrijke kenmerken worden genoteerd. Zowel door het bezoeken van archieven als de schuren zelf, probeert men meer te weten te komen over de historie van deze bijzondere schuren. Dit alles zal in boekvorm worden uitgegeven.

Toekomst

Wat in de toekomst met dit overzees erfgoed gaat gebeuren, is nog onduidelijk. Pas de laatste jaren wordt duidelijk dat de Nederlandse invloed op dit deel van de Verenigde Staten toch groter is geweest dan lange tijd is aangenomen.

De Engelse invloed is altijd groter geacht. Dat was vooral te wijten aan het feit dat bij Amerikaanse onderzoekers de Nederlandse taal niet gangbaar was. Voor hen waren Engelse bronnen gemakkelijker toegankelijk en breder voorhanden dan Nederlandse en bovendien hoefde men niet te vertalen. Nederlandse onderzoekers hadden daar feitelijk ook last van want Nederlandse bronnen bleven hierdoor lang weinig ontsloten.

Hopelijk kan het onderzoek naar Nederlandse grafmonumenten en begraafplaatsen en de inventarisatie van Dutch Barns bijdragen aan een bredere waardering van het Nederlands erfgoed in de Verenigde Staten.

DIT ARTIKEL IS MEDE TOT STAND GEKOMEN DOOR MARIEKE LEEVEERINK. ■